

sősorban a társadalmi viszonyok változtatásával lehetséges megoldani, és ez magában foglalja egy új értékrend, ill. a kölcsönös bizalom és felelősség rendszerének a kialakítását — a szocialista erkölcs kö-

vetelményeinek a tiszteletben tartását. A gazdasági reform csak egy ilyen keretben, a társadalmi reform függvényeként valósítható meg tökéletesen.

Tóth Lajos

MARX REGÉNYESÍTETT ÉLETRAJZA

Szerebrjakova Galina: Karl Marks — Romansirana biografija. Svjetlost, OOUR Izdavačka djelatnost, Sarajevo, 1982; fordította: Danica Jakšić, 626 oldal

A jugoszláv átlagolvasó, aki csak a hazai kiadványokra van utalva nemigen dűskál a Marx munkásságára és életére vonatkozó művek között. Különösen szerény a választék a könyvpiacon kapható alkotásokból. Ezt a választékot frissíti most fel a sarajevói kiadó igen komoly grafikai kivitelésben és tekintélyes összegért (850 din.) áruba bocsátott kiadványa. Érthetetlen ez a mondanivalójában szerény, de kivitelezésében sokatmondó könyv, ha nem vesszük figyelembe, hogy a neves kiadóház melyik sorozatában jelent meg. Ugyanis a jeles személyiségek életrajzának többé-kevésbé szórakoztató olvasmányként közreadott sorozatában esett a választás a már elévült irodalmi módszereket alkalmazó orosz író (irodalmi munkásságát 1925-ben kezdte a Komszomszkaja Pravdában, ezt a könyvét a szovjet ifjúsági kiadó, a Malladaja gvargyija vagy két évtizeddel a mostani előtt adta ki) könyvére. A könyv nem Marx életművéről szól, a múlt század történelmi eseményeit és társadalmi viszonyait pedig csak szórványosan tárgyalja, hol meglehetősen részletességgel, hol meg éppen csak megemlítve őket. Ez vonatkozik a Marxot körülvevő harcostársakra és ellenfelekre is. Egyeseket részletes jellemábrázolás és emberi magatartásuk

alapján mutat be, mások viszont, akik igen lényegesek voltak Marx tevékenységének kibontakozásában, alig vannak jelen.

A nálunk kapható Marx életútját tárgyaló és bemutató művek közül elsősorban kettőt kell megemlíteni: a dr. Zvonko Tkalec szerkesztésében, 1978-ban megjelent *Sećanja na Marksa i Engelsa — Memoari, članci, zapisi njihovih savremenika*. (Globus, Zgb) című könyvet. Ez a kortársak visszaemlékezéseit és értékeléseit tartalmazó kiadvány a mai olvasónak is sokat mond, tartalmas és megleveníti a tudományos szocializmus megalapítóinak egyéniségét és tevékenységét. A másik kiadvány a legbizarrabb az összes Marx életével és életművével foglalkozó hazai kiadványok sorában. A belgrádi egyetemista kiadó központ (SIC) M. Rius Londonban 1976-ban megjelentetett humoros-szatirikus képregényét adta közre *Marx za početnike* címmel. A kiadvány Marx életét és tanításának lényegét vázolja.

A háború utáni — tudomásunk szerint — első Marxszal foglalkozó kiadványunk a belgrádi Kultura gondozásában 1950-ben jelent meg *Karl Marks — članci i sećanja* címmel. Ezt a szerény terjedelmű kiadványt (151 o.) még ugyanabban az évben magyar nyelven is közre-

adta az újvidéki Bratsztvo-Jedinsztvo *Marx Károly — cikkekk és emlékezések* címmel.

1952-ben David Boriszovics Rjazanov kilenc előadását magába foglaló könyve, *Marx és Engels* címmel, ugyancsak a belgrádi Kultura kiadásában hagyta el a sajtót. Ezt az értékes könyvet a BIGZ (a Kultura tevékenységének folytatója és ápolója) 1975-ben zsebkönyv alakban is az olvasók asztalára tette.

A legértékesebb, Marx-életművet és életrajzot 1958-ban adta ki a belgrádi Kultura, mégpedig Franz Mehring: *Karl Marks — Istorija nje-gova života* címmel. Ez a kiadvány Mehring 1918-ban kinyomtatott könyvének a fordítása volt, és ma már ritkaságszámba megy. Egy másik szerző igényes műve, amely részben vitatható, Auguste Cornu: *Karl Marx és Friedrich Engels — életük és életműük*. Ebből a mélykötetes monográfiából még csak az első két kötet jelent meg 1958 és 1960-ban a zágrábi Naprijed Könyvkiadó gondozásában. Predrag Vranicki analitikus műve ugyancsak a marxizmus történetével foglalkozik. Újabb kiadásaiiban Marx élete és gondolati kibontakozása kimagasló helyet foglal el. A Vranicki-mű első kiadása, egy kötetben 1962-ben, a kétkötetes második kiadás 1971-ben, a háromkötetes harmadik kiadás pedig 1975-ben jelent meg, mint a zágrábi Naprijed kiadásában *Historija marksizma* címen.

Egy sajátos és lényeges Marxról szóló szerbhorvát nyelvű kiadványra kell még felhívni a figyelmet. Lenin közvetlen harcostársának, a Marx—Engels Intézet igazgatójának, David Boriszovics Rjazanovnak a szöveggyűjteményére, amely Marx emberi arculatát, munkamódszerét és életművének jelentős súlypontjait is szemlélteti, helyenként a Marx—Engels-szövegek beiktatásával. Ez a könyv, ahogyan Vera Pilić előszo-

vából (1974) megtudtuk, első szerbhorvát nyelvű kiadását már 1934-ben megírta, Zágrábban. A mostani, második kiadást a már említett belgrádi egyetemista kiadóközpon-t adta közre. A kiadás jelentőségénél fogva nagyobb visszhangot érdemelt volna és érdemel ma is. A kiadvány szerbhorvát címe: *Knjiga o Marksu* (Marks, Engels, Plehanov, Mering, Luksemburg, Uljanov, Lafarg, Lesner, Libkneht i Rjazanov, predgovor Vera Pilić; Izdavački centar studenata, Beograd, maja 1974).

Erdemes még megemlíteni az első hazai szerző monográfiáját amely, igaz, nem öleli fel Marx egész tevékenységét, Predrag Vranicki monográfiáját, amely *Misaoni razvitak Karla Marksa* címmel 1953-ban, Zágrábban jelent meg a Matica hrvatska kiadásában. Továbbá Roger Garaudy: *Karl Marx* (eredeti megjelenési év: Párizs, 1964) című szerényebb igényű könyvét, amelyet 1968-ban a belgrádi Kultura jelentetett meg, majd 1976-ban a zágrábi Školska Knjiga Kiadó. Nem érdektelen ez utóbbi kiadónak az 1976-ban megjelentetett, Maximilliam Rubel írta (eredeti megjelenése Münchenben, 1968-ban) *Kronika Marxova života* című könyve sem.

Amint a felsorolásból látható, az utóbbi két évtizedben szerbhorvát nyelven megjelent Marxról szóló monográfiák és szöveggyűjtemények közül mindössze 3—4 kiadványt ajánlhatunk az érdeklődőnek, és az ajánlott kiadványok között nem szerepelne Galina Szerebrjakova *Marx életrajza*. Viszont annak az olvasónak, aki igényt érez arra, hogy regényes formában megismerkedjen Nagy Katalin cárnő udvari mesterkedésekkel és hálószo-batitkoltskal fűszerezett uralkodói vállalkozásaival, annak nem árt, ha Marx „regényes” életrajzát veszi kézbe (másvalamit aligha is olvasna el), még ha egy botladozó irodalmi eszközökkel író-

dott és hiányos tényálladéku életrajzról van is szó.

A mai életvitelünkhöz tartozik, hogy Marx mint hős és a marxizmus mint eszmevilág már a képregények és a kulcsregények olvasói is foglalkoztatja, de természetesen ezek nem helyettesíthetik a megbízható és átfogó irodalmat, nem utolsó sorban az eredeti forrásirodalmat, függetlenül az elmélyülési szándéktól és az alapműveltségtől.

Szerebrjakova könyvére is jellemző, ami gyakran jelen van a Marx-monográfiák tárgyalási módjában, hogy Marx ifjú éveit és tevékenységének első két évtizedét sokkal részletesebben mutatja be és elemzi, mint élete utolsó két évtizedének tartalmát. Ez még az adott esetben azzal is magyarázható, hogy az író nő előzőleg már írt Marxról két könyvet: *Karl Marx ifjúsága* és *Elragadott láng* címmel. Nem jó szolgálatot tett a kiadó Szerebrjakova könyvének, amely nyilván népszerűsítő szándékkal íródott, amikor a függelék kezdő mondatában elmondta, hogy ez a könyv Marx első tudományos-művészi feldolgozású életrajza, mert a tudományos feldolgozás szempontjából sok kívánnivalót hagy maga mögött, alkalmazott művészi eljárása pedig igencsak vitatható.

Marx főművéről, *A tőkéről* pl. ugyancsak hiányos képet kapunk. Ezen nem változtat az sem, hogy *A tőke* I. kötetének alapvető mondanivalóját 5 oldalon igyekszik bemutatni (466—471. o.) és gyakran hangsúlyozza *A tőke* korszakalkotó jelentőségét. Ezzel szemben az olvasó semmilyen információt sem kap az 1859-ben megjelent *A politikai gazdaságtan bírálatához* és *A tőke* 1867-ben I. kötete közötti kapcsolatáról, de még az 1857 októbere és 1858 márciusa között íródott 50 ívnyi kéziratról, *A politikai gazdaságtan* nyersfogalmazásáról sem. *A tőke*

első kötetének visszhangjáról, befogadásáról, fordításáról ugyancsak keveset tudunk meg ebből a műből. Több helyütt is foglalkozik az angol fordítás előkészületeivel, amely kiadást Marx már nem érte meg. Sok szó esik *A tőke* I. kötetének orosz fordítóiról és orosz nyelvű kiadásáról. Ez volt ugyanis a világon *A tőke* első fordítása. Csak melléleg tudjuk meg azonban, hogy ezt a kiadást elkobozták, noha maradt néhány példány, amely nyilvánvalóan közkezen forgott a cári Oroszországban. Ennek a mozzanatnak a kidomborítása indokolt és érthető, hisz jelentős esemény volt ez *A tőke* I. kötetének világhódító útra indulásában. De az már érthetetlen, hogy említés sem esik *A tőke* I. kötetének francia fordítóiról, Marx személyes részvételéről ebben a munkában, illetve a francia szöveg részletes átnézéséről, majd az új címezés és közcímezés alapján való megjelenéséről. Nem esik szó *A tőke* I. kötetének második német kiadásáról sem. Az olvasó bizonytalanságában marad Marxnak *A tőke* további köteteire vonatkozó terveit és tényleges munkáját illetően.

Hasonló rapszodikusság van jelen a Marxot körülvevő személyek esetében is. Az, hogy az oroszországi forradalmárok kapcsolatai, tevékenysége részletes feldolgozást kapott, indokolt az olvasótábor végett. Kevésbé helyes viszont az, hogy például Lassalle-t részletesebben ábrázolja mint embert és jellemet a könyv, tényleges kapcsolatait Marxszal pedig csak szórványosan. Ugyanígy csak melléleg szól Liebknechttről, vagy másokról, akikkel ugyan nem volt egy véleményen, de baráti és családi köréhez tartoztak.

A könyv nem is törekedett az egyes kulcsjelentőségű társadalmi események és helyzetek ábrázolására, bizonyos eseményeket azonban

mégis mozgalmasan és élethűen ecsetel. Így pl. a Kommunisták Szövetsége költői központi bizottsága tagja ellen indított 1852. évi perrel kapcsolatos eseményeket, az 1871-es párizsi kommun történéseit és A Nemzetközi Munkásszövetség kapcsolatát a párizsiakkal, de a saját tevékenységét is mozgalmasan és eseménydúsán ábrázolja.

Né feledjünk, regényes életrajzról van szó. Ezért az író érdeme-ként könyvelhetjük el, hogy az olvasó meggyőző képet kap Marx felesége és két idősebb lánya (Tussy

alalja már nem rajzolódik ki anynyira) életútjáról és társadalmi tevékenységéről, míg Marx nézetkülönbségét Proudhonnal, Bakunyinnal és Lassalle-lal, csak jelzi és a lényegretapintó magyarázatokat csupán szűkös utalásokra korlátozza.

Egészében véve a könyv a könyvnyű olvasmányok közé tartozik, s még a felületes olvasót is csak helyenként köti le mozgalmas tárgyalási módjával, az igényeset pedig távolról sem elégíti ki.

Rehák László

DR. SUSÁNSZKY JÁNOS: A RACIONALIZÁLÁS MÓDSZERTANA

Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1982.

Dr. Susánszky János A racionalizálás módszertana című könyvének nem az a rendeltetése, hogy teljes és kimerítő összefoglalást adjon a szervezés módszertan egészéről. E könyv tartalma a szervezés módszertanának, másként a „szervezés technológiájának” sajátos részterülete, amely a „hogyan szervezünk?” kérdésre törekszik választ adni, leszűkítve a választ a veszteség- és tartalékfeltáró s hasznosító szervezésre, a racionalizálásra.

„A hatékony, eredményes szervezésnek a szervezés tárgyával kapcsolatos ismereteken túl a korszerű módszerek alkalmazása is nélkülözhetetlen feltétele. A szervezés színvonalas gyakorlata nem igényel különleges képességeket, hanem meghatározott ismeretek alapos elsajátítását és begyakorlását feltételezi. Szervezni éppúgy meg lehet tanulni, ahogyan megtanulható a technológia vagy a számvitel” — írja a szerző a bevezetésben.

A könyv fokozatosan, lépésről lépésre vezeti el az olvasót a racio-

nalizálás szervezés metodikájába. Elsőként meghatározza a racionalizálás helyét a szervezés célrendszerében, majd utal azokra az okokra, amelyek új veszteségfeltáró módszerek kifejlesztésére készítetik a szervezéstudományt és ezek alkalmazására a gyakorlatot.

Dr. Susánszky János 12 tézisben foglalja össze a veszteségfeltárás és mobilizálás korszerű módszereire, a különféle racionalizálási technikákra jellemző módszertani ismerőket.

Bemutatja azon szervezett folyamat fázisait, melyek eredményeként elérhető a racionalizálás célállapota, s mely tényezők ihatnak ki a vállalatban folyó racionalizáló innováció eredményességére. „Ki készítse el a racionalizálási folyamat metodikai tervezetét? Ki integrálja az alkotó kollektíva ötleteit? Külső szakértő vagy belső (vállalati) szakember?” — teszi fel a kérdést a szerző. Választ adva az ilyen jellegű kérdésekre és utalva a szervező részleg helyére a szervezeti struk-